

dergipark.org.tr/tr/pub/alinterisosbil

Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Social Sciences

| e-ISSN 2602-229X |

<https://prensip.gen.tr>

ARAŞTIRMA MAKALESİ

RESEARCH ARTICLE

Kastamonu'da Kurt ve Geyikler ile İlgili İnanışlar (Orhun'dan Kastamonu'ya) Beliefs About Wolf and Deer in Kastamonu (from Orhun to Kastamonu)

Ahmet BEKAROĞLU¹ • Halit ÖZDEN²

¹Fatih Sultan Mehmet Ortaokulu, Merkez, Kastamonu, Türkiye.

²Merkez Ortaokulu, Merkez, Kastamonu, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received Date: 21.10.2022

Kabul Tarihi/Accepted Date: 20.02.2023

Ö Z

Türkistan'dan Anadolu'ya ve Anadolu'dan diğer ülke ve kıtalara fetih ruhuyla yayılan Türkler gerek göç hareketlerinde ve gerekse yurt edindikleri yerlerde tabiat ve içinde yaşayan hayvanları gündelik hayatlarının ayrılmaz bir parçası haline getirmişlerdir. Eğitilebilir düzeydeki geyik gibi sakin mizaçlı hayvanlar özellikle Anadolu'nun ilk fetih dönemlerinde yük taşımacılığında; cami, külliye, han-hamam yapımlarında ziyadesiyle kullanılmıştır. Kastamonu'ya ilk gelen alperenler de geyikleri kullanmışlardır. Geyiklerle ilgili rivayetlerin anlatıldığı Kastamonu'da birçok türbe girişinde ahde vefa örneği olarak geyik boynuzu görmek mümkündür. Kurtlar da tarihi süreçte Türklerin yaşantılarında önemli bir yere sahip olmuştur. Değer atfedilen kurtların önde gelenleri gökbörü ve bozkurtlardır. Bu iki türe güç ve saygınlıkla bağlantılı olarak değer verilmiştir. Makalede saha araştırması, kaynak kişilerle görüşmeler, yerinde tespit ve arşivleme ile alanyazındaki makaleler taranarak Kastamonu'da kurt ve geyik inanışlarının geçmişten günümüze uzantısı araştırılmıştır. Kastamonu'da halen devam eden kurt ve geyiklerle ilgili inanışlar derlenmiş ve anlatılar değerlendirilerek bu inanışların gerçeklik yönü ve halen devam edip etmediği irdelenmiştir. Kadim Türk şehri Kastamonu'da özellikle halen hayatta olan kaynak kişiler başta olmak üzere saha araştırmalarıyla elde edilen anlatı ve görsellerden yola çıkılarak ata yurttan gelen bu inanışlarla ilgili görüş ve kanaat belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Alperenler, Bozkurtlar, Gökbörü, Kastamonu, Kurt ve geyik inanışları.

ABSTRACT

The Turks, who spread from Turkistan to Anatolia and from Anatolia to other countries and continents with the spirit of conquest, have made nature and the animals living in it the nature an inseparable part of their daily lives, both in their migration movements and in the places where they have settled. Calm-tempered animals such as deer, which are at a trainable level, were used in freight transportation, especially in the first conquest periods of Anatolia; it was used extensively in the construction of mosques, complexes, inns and baths. The first Alperens who came to Kastamonu also used deer. It is possible to see antlers as an example of fidelity at the entrance of many shrines in Kastamonu, where the narrations about deer are told. Wolves have had an important place in the lives of Turks in the historical process. The leading wolves to whom value is attributed are Gökbörü and Bozkurt (Gray wolf). These two types were valued in connection with power and prestige. In the article, the extension of the wolf and deer beliefs from past to present in Kastamonu was investigated by scanning the articles in the literature with field research, interviews with source people, on-site detection and archiving. The beliefs about wolves and deer that still persist in Kastamonu have been compiled and the narratives have been evaluated to examine the reality of these beliefs and whether they still continue or not. In the ancient Turkish city of Kastamonu, the views and opinions about these beliefs, which came from the ancestral homeland, were expressed based on the narratives and visuals obtained through field research, especially the source people who are still alive.

Keywords: Alperens, Gökbörü, Gray wolves, Kastamonu, Wolf and deer beliefs.

Please cite this paper as follows/Atf için:

Bekaroğlu, A., & Özden, H. (2023). Kastamonu'da kurt ve geyikler ile ilgili inanışlar (Orhun'dan Kastamonu'ya). *Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 1-18. <https://doi.org/10.30913/alinterisosbil.1192256>

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı Kastamonu’da bulunan kurt ve geyik figürlerinin tespitidir. Tespit edilen folklorik unsurların ve inanışların Türk tarihi ile bağlantısı kurulmaya çalışılmıştır. Kastamonu şehrine yönelik eski Türk inanışında önemli bir yeri olan kurt ve geyik sembolleri ile bunlara yönelik anlatıların yer aldığı kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Tespit edilenler ise genel çalışmaların içinde yer alan alt başlıklarla sınırlıdır. Çalışma ile kaybolmaya yüz tutan anlatı ve inanışların ulaşılabilenlerinin yazılı olarak muhafazası öngörülmüştür. Araştırmanın diğer iller hatta diğer Türk devletlerinde bu sahada yapılacak çalışmalara da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu inceleme ile Kastamonu’da kurt ve geyiklerle ilgili anlatı ve inanışların ekseriyetle dini mekânlar ve şahıslarla bağlantılı olarak var olduğu görülmüştür. Kurt inanışlarında güce bağlı değer ortaya çıkarken geyik inanışlarında sevgi ve vefaya dönük bir değer ortaya çıkmaktadır. Bu inanışların temelinde ortak Türk tarihinin olduğu aşikârdır.

Önceleri ismi (Köl Tigin Yazıtı: Doğu, 12) “börü” olarak geçen bu hayvana Oğuzlar tarafından kurt denilmiştir. Kurt adı yaygın olmakla birlikte, yırtıcılığından hareketle canavar şeklinde de ifade edilmiştir (Durmuş, 2007). Türklerin sosyal hayatlarına, efsanelerine konu olmuş kurtlar zamanla kahramanlığın, gücün sembolü olmuşlardır.

Geyikler gerek İslam öncesi gerekse İslam sonrası Türklerin din, devlet ve sanat anlayışında yerini her zaman korumuştur. İyi vasıflı, merhametli, iyi kimselere yol gösteren ve yardım eden bir mitolojik öge olarak bilindiğinden dolayı hükümdarlarla ilişkilendirilmiştir (Sayın Alsan & Akın, 2020). Geyikler Türklerin sosyal ve ekonomik hayatlarında her daim var olmuşlardır. Duha Türkleri halâ sosyal ve iktisadî hayatlarında Ren geyiği yetiştirmektedirler (AA, 2019).

Kurt ve geyik ile ilgili inanışlar göçebe Türkler arasında belirgin bir etki bırakmıştır. Bu durum yerleşik hayata geçtikten sonra da etkisini devam ettirmiştir. Günümüzde atalardan gelen anlatılar unutulmaya yüz tutsa da geyik ve kurt ile ilgili inanışlara ulaşmak mümkündür.

Tarihi süreç içinde kurtlar idari, askeri ve sosyal hayatta öncelikle gücün sembolü olmuşlardır. “Tanrı güç verdiği için babam Hakan’ın ordusu Kurt gibi düşmanı koyun gibi imiş” gibi ifadeler kurdun “küç/güç” ile bağlantısına işaret etmektedir (Ergin, 2009). Kurdun Tanrı’dan gelen buyruğu dinlemesi, Aşına soyuna yol göstermesi ve Aşına soyunun çadırlarının önüne Kurt başlı bir sancak asılması (Gömeç, 2002) gök ehli olan kurda hem saygının bir sembolü hem de kurt simgesiyle ortaya konulmaya çalışılan gücün bir tezahürüdür.

Bozkurdun Türk boyları arasında bütün Türklüğü temsil eden bir sembol olabileceğini belirten Banarlı, kurdun totem devri yaşayan Türklerin ongunu olduğunu söylemiştir (Banarlı, 1971). Ziya Gökalp ve onun yolundan giden M. Fuad Köprülü, Osman Turan ve Mehmet Eröz gibi Türk kültür, din ve tarihi üzerine önemli çalışmalar yapmış olan bilim adamları, geleneksel (İslam öncesi) Türk dininin menşei formunu totemizme bağlamışlardır (Günay & Güngör, 1997). Araştırmacıların bu bağlamdaki görüşlerinin, kurdun totemliliği merkezinde birleştiği de ifade edilmektedir (Aslan,

2010). Kurdun totem olduğu görüşüne karşı çıkanlar da olmuştur. Aslan (2010), Kafesoğlu ve İnan'ın görüşlerini de dile getirerek, kurdun Türklere “ongun” ya da “töz/kök” olmadığı gibi hiçbir surette tapılan varlık da olmadığı, ongun ya da tözün boylarla ilgili olduğu, oysa kurdun hemen bütün Türk boylarının ortak kabulü sayılabilecek yaygınlıkta bir değer olduğu ve bu minvalde kurda tapınmanın söz konusu olmadığı dolayısıyla onu “totem” sayan görüşün de doğru olmadığından bahsetmektedir.

İslam öncesi dönemde kurdun totem/ongun olduğunu söyleyen görüşler olsa da Türklerin İslam'ı kabulü sonrası kurtlarla ilgili olarak sosyal hayatta güçle bağdaşık olarak inanışlara/rivayetlere rastlamak mümkündür.

Eskiden birçok destan ve hikâyede şamanlara, alt sınıf tanrılara ve kahramanlara yardım eden bir varlık olarak görülen geyik, İslam sonrası dönemde evliyalara ve kahramanlara yol gösteren, yardımcı olan ve koruyan bir varlık olarak görülmeye başlanmış; Türklerin savaşçı bir toplum olması sebebiyle naif bir av hayvanı olan geyik, zamanla yerini savaşçı doğası ve yırtıcılığıyla bilinen kurda bırakmıştır (Sayın Alsan & Akın, 2020).

Türklere mezar eşyalarının içinde geyik heykelciklerinin bulunması Türklerin öldükten sonraki yaşamlarında da geyiğe ihtiyaç duyduklarını ve ölümden sonra da onu kullanacaklarını düşündüklerini göstermektedir (Mandaloğlu, 2013). Bu inanış geyiğin Türklerin hem sosyal hayatında hem de inanç dünyasında ne derece önemli olduğunu göstermektedir. Yukarıda da bahsedildiği üzere kurtların totem olarak kabulünde bazı araştırmacıların düştüğü yanılgıya düşülmemesi önemlidir. Geyikler bir totem, tapınılan bir hayvan değil; saygı duyulan ve değer verilen bir hayvandır. İslam öncesi Türk inanç sisteminin sözel bir birikime sahip olması ve yazılı kaynakların azlığı delile dayalı bir bilgiyi ortaya koymayı da zorlaştırmaktadır.

Geyik figürü yerleşik hayata geçen Türklere mimaride de kendisini göstermiştir. Uçar (2014) Tokat yöresinde geyik figürünün mimaride kullanımına dair örnekler olduğundan bahsetmektedir. Ayrıca Diyarbakır Ulu Camii ve Tek Beden'deki küfi kitabesinin başında geyik figürü bulunmaktadır (Kanay vd., 2017). Kastamonu'da Türk boy damgaları ile ilgili olarak görüşleri de bulunan ve yaklaşık yüz yaşında vefat eden Şerife Bekiroğlu “Geyik figürü taşıyan kilimler dokuduğunu, dağda bulunan geyik boynuzlarının evlerin avlu girişi kapı üstüne, çatıların kible yönüne asıldığını” belirtmiştir.

Gerek kurt figürlerinin konak kapı süslemelerinde görülmesi ve gerekse geyik motifinin hem mimari hem dokumacılık hem de sosyal hayatın bir parçası olarak kullanılması Türklerin doğayla iç içe olduklarının ve inanışlarındaki sürekliliğin bir göstergesidir. Geyiklerin ve kurtların davranışları Türklere kimi zaman uğur kimi zaman uğursuzluk sayılmıştır. Türk aklı kökeninden gelen inanışları İslam sonrası dönemde dinine aykırılık teşkil etmeyecek şekilde muhafaza etmiştir.

Kastamonu-Çankırı-Bolu üçgeninde Oğuz boylarının pek çoğu iskân edilmiştir (Yakupoğlu, 2009). Oğuz boylarından başka Türk boylarının yerleşimi hakkında bilgi veren Alpı, Çiğil, Halaç, Kanglı, Karluk- Karlu, Gencek, Gencine gibi yer isimleri; ayrıca Kıpçak Türkleriyle bağlantılı yer isimleri Kastamonu'nun Türk medeniyeti ile kimlik kazanmış bir belde olduğuna delalettir. Bu minvalde geyik ve kurt ile ilgili inanışların

Orhun'dan Kastamonu'ya varlığını devam ettirdiğini dile getirmek doğru bir yaklaşım olacaktır. Her ne kadar göç ile bağlantılı olarak şehir yerleşiminin arttığı kırsal alanda/köylerde yaşayanların sayısında belirgin azalmanın olduğu günümüzde bu husustaki bilgilere ulaşmak zor olsa da imkânsız değildir. Kaynak kişiler başta olmak üzere dini mekânlarda, konaklarda Kastamonu il ve ilçelerinde saygınlığın sembolü olan kurt, iyilik ve yardımlaşmanın sembolü geyik ile ilgili motif ve inanışları bulmak mümkündür.

YÖNTEM

Bu çalışma, alanyazındaki araştırmalar ile birlikte saha incelemelerinde ulaşılan anlatılar, inanışlar ve kaynak kişilerden elde edilen bilgiler ile yazılmıştır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda konu hakkında bir kanaat oluşturulmuştur. Kastamonu merkeze bağlı köyler ve ilçelerde yapılan saha araştırmalarında kaynak kişiler ile görüşülmüş belge görseli/fotoğraflama ve arşivleme yapılmıştır. Çalışmaya kaynaklık eden tarihi yapıların günümüzde restorasyon/yenileme çalışmalarına maruz kalmasından dolayı hayvan figürlerinin kaybolması ihtimali göz önünde bulundurularak fotoğraflamaya ayrı bir önem verilmiştir. Anlatı ve inanışlarda adı geçen kişilerin kan bağı olan akrabaları-torunları bulunarak kaynak kişi tespiti yapılmıştır. Köylerde konu hakkında kaynak kişi tespiti yapılırken ilgili köyde ya da yakın köyde halen ikamet edenler referans alınmıştır.

Araştırma, kurt ve geyik inanışlarına yönelik olarak yapılan ulusal ve yerel düzeydeki çalışmalardan alınan alıntılar ile saha incelemelerinde kaynak kişilerden elde edilen bilgiler harmanlanarak Kastamonu özeline indirgenmiştir. Görselleri mevcut olan malzeme ve materyallerin pek çoğu dini mekânlarla ilgilidir. Bununla birlikte doğada yer alan kayaların üzerindeki figürler ile konak benzeri yapılardaki malzemeler de araştırma kapsamında yorumlanmıştır.

Araştırmada sorumlu yazar alıntılar ve saha araştırmasından elde edilen bilgileri yazılı hale getirme, redaksiyon vb. çalışmaları yaparken ikinci yazar sorumlu yazar ile birlikte saha araştırmaları ve kaynak kişiler ile görüşme çalışmalarına katılmıştır. Ayrıca ikinci yazar anlatıların tespiti ile ilgili gezilerde ilçelere ve kaynak kişilere ulaşımı sağlamış; fotoğraflama dahil çekim sürecini gerçekleştirmiştir. Kastamonu ili ile ilgili olarak kurt ve geyik inanışlarına yönelik kapsamlı bir araştırmanın olmaması, türbe vb. yerlerin zamanla tahrip olmuş olması, tespit edilen yerlerin uzak olması, yenileme çalışmalarının yer yer olumsuz etkileri çalışmayı zorlayan etkenler olmuştur.

KURT İNANIŞLARI

Kastamonu'da kurt ile ilgili inanışların temelinde güç algısı ve dolayısıyla "saygınlık" vardır. Kurtlar kolay kolay görünmezler. Göründükleri ile ilgili halk arasında dolaşan rivayetler vardır. Kastamonu'nun orman ağırlıklı yapısı, kurtların yiyecek noktasında ihtiyaçlarını genel olarak yaylakların da yer aldığı bu ormanlık alanda gidermesi kurtların görünürlüğünü azaltmaktadır. Saha araştırmalarında kurtlarla ilgili bilgi ve doğrudan kurtlarla bağlantılı yer isimlendirmesine Kastamonu Merkez ilçesi Kuzyaka- Marzuklar (Kurt Kayı) mevkiinde ulaşılmıştır. Kurt kayası olarak adlandırılan bölge Marzuklar mevkiinin neredeyse en yüksek tepesindedir. Yaya olarak çıkmak zordur. Çıktıktan sonra Kastamonu merkeze doğru ve İhsangazi –Kuzyaka hattını net olarak gören sert kayalar üzerinde büyükçe bir taş görülmektedir. Karakuz köyü Muhtarı Kenan Doğançalı ve köy imamı olan İbrahim Çalışkan ile birlikte yapılan gezide her ikisi de

Kurt kayasında kurtların çıktığı taşın bu büyük taş olabileceğini belirtmişlerdir. Nerdeyse her alanı görmeye muktedir olabileceğiniz taş üzerinde kurda ait olduğu söylenen (?) ayak izleri mevcuttur (Ek:1). İbrahim Çalışkan ayak izlerinin büyüklüğünden bu kurdun “Bozkurt” olabileceğini belirtmektedir. Ayrıca Karakuz köyü camiinde tavan süslemesinde yer alan kurt dişi motifi folklorik bir özellik kazandığı düşünülen bir süs olsa gerektir (Ek: 2).

Kurtlar (Abayın, 2018) kendi aralarında yaşayış biçimleri ve karakterlerine göre birbirinden ayrılırlar:

1-Canavar: Belli bir töresi olmadığı gibi bir sürüye saldırdığında bir tanesini yem olarak alır, geri kalan sürünün tamamını telef eder.

2-Karakurt: Kısmen töreli olduğu gibi bir sürüye daldığında sürünün yarısını telef eder, bir tanesini yem olarak alır.

3- Bozkurt: Töreli bir hayvan olan bozkurt bir sürüye daldığında yalnız birini telef eder, bunun yarısını yem olarak kendisi alır; kalan yarısını ise varsa ailesine, yoksa avlanamayacak durumdaki yaşlı bozkurtlara ulaştırır. Bozkurtlar genelde 45 cm kuyruk boyu ile takribi 165 cm uzunluğa, yerden ise 0,80 cm omuz yüksekline sahip olan azametli bir yapıya sahiptir.

4-Gökbörü: Gökbörü bozkurt ile aynı cüssede olup açık mavi/gök renklidir. Türk efsanelerinde kutsiyet atfedilen gökbörü asırda 1 ya da 2 kez görünür. Oğuz Kağan destanında bahsedilen kurt gökbörüdür.

Yukarıdaki tasnif ve kaynak kişilerin tarifleri doğrultusunda “Kurt kayası” olarak adlandırılan bölgeye ismini veren kurt türü bozkurtlardır, ya da bir bozkurttur. Eskiden kurt ulumalarının geceleri daha çok duyulduğunu belirten kaynak kişiler şu an bunun münferit olduğunu belirtmektedirler. Saha araştırmasında bu bölgede bozkurt ile ilgili “görme, tarif etme vb.” bir bilgiye sahip kişi ya da kişilere ulaşılamamıştır. Bununla birlikte Kuzyaka mevkiinde “Karakurt yiyesi” sözünün sık kullanıldığını belirten Doğançalı, bu sözün kısmen bir beddua olduğundan bahsetmiştir.

Yukarıda yer alan karakurt açıklaması sürünün yarısını telef eden, bir tanesini yem alan ve kısmen töreli bir kurt türüdür. Yani sevilmeyen bir kurttur. Bedduaya konu olabilecek, zalimce tavırları ile bilinir.

Bozkurtların içinden töreyi hiçe sayarak ayrılanlar da olabilir. Ayrılanlar, canavar gibi alt kurt cinslerinin, hatta çakal, tilki, köpek gibi hayvanların sürülerine karışırlar. Yer yer karşılaştıkları sürüde eğer bir bozkurt varsa, onu hemen hissederler. Karşı sürüdeki yavru bozkurtlar, kendilerinden olan bu yaratığın neden yabancı bir sürü içinde olduğunu anlayamazlar, sürülerine davet ederler. Bazen geri dönmek ve sürüsüne yeniden katılmak isteyen bozkurt yavru bozkurtları kandırabilse de, yetişkin ve yaşlı bozkurtları kandıramaz ve genelde sınavları geçemediği için de yuvaya geri dönemez (Abayın, 2018). Abayın tarafından aktarılan bu bilgiler kaynak kişi Şerife Bekiroğlu'nun “evlatlıktan reddetme” uygulamasını akla getirmektedir. Beyin buyruğunu dinlemeyen evlat, evlatlıktan reddedilir. Bir daha geri dönemez. İlaş ve yol için para verilir, ayrıca miras vb. haklardan talep edemez. Kendisinin yaşadığı böyle bir olayı da aktaran Bekiroğlu, usulların (aksakallılar, büyükler, akıl verenler) böyle bir durumda asla geri adım atmadıklarını belirtmiştir. Donu (tüyleri) boz olan kurt (bozkurt) hayatı boyunca

sadece bir kurtla çiftleşir. Dişisi veya erkeği ölen bir bozkurt başka bir kurtla çiftleşmez. Halk arasında birbirini çok seven çiftler için bozkurt benzetmesi yapılır. Bu tür çiftler arda sıra ölürler. Anadolu’da bu türden ölümler için “dayanamadı yanına gitti” denilir (Kalafat, 2000). Kastamonu’da bu tabir halen kullanılmaktadır. Bu gelenek ve yaşayış biçimleri/söylentileri ile ilgili olarak bozkurt töresindeki “törelilik” örnek alındı mı bilinmez; lakin özellikle bozkurtların saygınlık kazanması özelliklerinin Türklerin mizacına benzer olmasıyla ilgilidir.

Daday ilçesi Kurt kayası mevkiinin de (Göktepe) tepelik bir alan olup bir yükseltiye sahip olması Kuzyaka Kurt kayası mevki ile benzer bir hikâyeye sahip olduğunu düşündürmektedir. Ancak bölgeyle ilgili saha araştırmalarında net bir bilgiye sahip kaynak kişilere veya dokümana ulaşılamamıştır. Saha araştırmalarında Daday Tüfekçi köyü yakınlarında “Kurt türbesi” denilen bir türbe (?) bilgisine ulaşılmıştır. Bu köyde yaşayan A. Faruk Tüfekçi ile yapılan söyleşide “Türbede bir yatır olup olmadığını bilmediğini, ancak özellikle geceleri türbe tarafından geçilmediğini; hatta oradan alınan bir odunun gece ocak başında kendiliğinden yandığının söylendiğini” dile getirmiştir. Bu türbeye önceleri kurtların yemesi için yiyecek bırakıldığını aktaran Tüfekçi, günümüzde sadece türbenin yerinin belli olduğunu belirtmiştir. Bu anlatım “Kurt” türbesinde bir zatın medfun olduğunu ancak zamanla isminin unutulduğunu, “Kurt” sözcüğünün burada yatan kişinin ulu, önder bir kişi olması hasebiyle kullanıldığını akla getirmektedir. Zira oradan taşınan odunun yanması bir “keramet” olarak düşünülebilir. Bu durum orada yatan kişinin (?) buradaki ağaçlara zarar verilmemesini istemesiyle ilgili olabilir. Özönder (1999) kurt tabusunun zamanla pek çok bahadıra, alpa ve lidere unvan ve ad olduğundan bahsetmektedir. Dolayısıyla buradaki türbede yatan zatın böyle bir durumunun olabileceği düşünülebilir. Devrekâni’de medfun bulunan Kurt Şeyh bu hususla ilgili olarak ayrıca incelenecektir.

Keramet sahibi kişinin kendisini başka bir şekle sokabilmesi, hayvan kılığında görünmesi don değiştirme (kabulgan-şekil değiştirme) şeklinde dile getirilir. Don değişen kutlu (keramet sahibi) kişi, gireceği donu kendisi seçer. Muhakkak ki seçilen donun ve değişik donları seçmiş olmanın da sistem içerisinde yeri vardır (Köksel, 1994). Kurtlarda donuna girilen kurt yaşam şekliyle örnek alınan ismi yerine “Kırkaş –Kaşkir” gibi isimlerle anılan (boz) kurttur (Kalafat, 2000). Türk tarih ve söylencelerinde dona bürünme olarak ifade edilen kabulgan inanişına tasavvuf anlatılarında da rastlanır (*Kabulgan*, n.d.). Miğferler, kılıçlar, kemer ve bayraklarda kurt figürünün bulunması bu simgelerden güç alınması şeklinde yorumlanabilir. Bu “kabulganın-dona girmenin” farklı bir tezahürü olsa gerektir.

Saha araştırmalarında “Kurt Şeyh “ismiyle matuf olan Devrekâni’de medfun Seyyid Kurt Şeyh ve zaviyesi ile bu zaviye etrafındaki söylentilerle ilgili bilgi ve kaynak kişilere ulaşılmıştır. Çiftçi (2018) tekkenin Candaroğulları döneminde Seyyid Kurt Şeyh (Ek:3) tarafından kurulduğunu belirtmektedir. 1619 yılı tezkerelerinde de kaydın bu şekilde geçmesi ismin doğrudan “Kurt” olduğunu belgelendirmektedir. Kurt Şeyhin seyyid olduğu da isminden ve şeceresinden anlaşılmaktadır. Saha araştırmalarında Türk boylarının yerleşimi ve damgaları ile ilgili araştırmaları bulunan Mustafa Gezici ile yapılan söyleşide Gezici “Kurt Şeyh” denmesinin sebebini şeyhin büyük ve önder bir kişi olmasına bağlamaktadır. Kurt isminin ululuk ve önderlikle bağlantılı olarak kullanımına dair örnekleri Özönder (1999) de bildirmektedir. Kurt Şeyh’in, Kastamonu Seydiler

ilçesinde bulunan Şeyh Emre zaviyesinin (Emreler köyü) kurucusu olan Emre Sultan'ın kardeşi olduğu, Emre Sultan'ın köye taş bir eğer üzerinde geldiği, Kurt Şeyh'in ise bir kurda binerek Devrekâni'de tekkesini kurduğunu, diğer kardeşinin ise başka bir nesneye binerek tekkesini kurmaya gittiği rivayet edilmektedir. Yerel tarih, cami, imaret ve tekke-türbelerle ilgili araştırmaları bulunan ve bu sahada önemli bir arşive sahip olan Eğitimci Rıfat Çakır (Memleket37 you tube kanalı) tarafından yukarıda aktarılan bilgiler Devrekâni'de Kurt Şeyh ile ilgili olarak dile getirilen anlatıları desteklemektedir.

Güzelarlan (2022), Kurt Şeyh ile ayrıntılı bir çalışma yapmıştır. Kurt Şeyh'in Kastamonu fatihi Hüsametdin Çoban Bey (Atabey Gazi) ile birlikte Kastamonu'ya geldiğini, şehrin imarında ve manevi fethinde önemli görevler üstlendiğini belirten Güzelarlan, bu büyük alperenin baba tarafından Hz. Hüseyin'e (Seyyidlik beratı/Ek: 4), diğer taraftan (ana) ise Oğuz Kaan'a uzanan bir şeceresinin bulunduğunu belirtmektedir. Kurt Şeyh'in mezarı başında Oğuz Kaan'dan gelen Kayıların boy damgası döneminin özelliğine uygun olarak bulunmaktadır (Ek: 5). Büyük alperenin halen soyu devam etmektedir. Güzelarlan (2022), "Rivayetlere göre oyuk taş (Ek:6) 2 km (?) kadar uzakta bulunan Balabanlar Köyü'nden tahta oluklar ile süt akıtıldığı ve bu sütü her sabah buraya gelen kurtların içtiği anlatılmaktadır. Kurtlar buradan süt içtikten sonra bölgede yaşayan bütün canlıları diğer hayvanların tehlikesine karşı korumaya çalışmakta imişler. Zamanla bu oluğa süt getirilmesi imkânı ortadan kalkmasından sonra ise son yıllara kadar her yıl Hıdırellez gecesi kurtların gelip bu oluktan su içtikleri ve Kurt Şeyh'in kabrinin etrafında dolaşıp kimsenin malına ve canına zarar vermeksizin gittikleri birçok şahidin şehadeti ile bilinmektedir" aktarımıyla şahitli bir anlatıdan bahsetmektedir. Araştırmalarımızdan çıkardığımız sonuç anlatıda yer alan kurtların "Bozkurtlar" olması yönündedir. Bu davranış biçimleri Abayın (2018) tarafından cinsleri hakkında bilgi verilen kurtların "Bozkurtlar" olarak nitelendirilen cinslerinde görülen azamet sahibi kurtların davranışdır.

Saha araştırmasında Devrekâni'de medfun bulunan Kurt Şeyh'in mezarının da bulunduğu aynı ismi taşıyan mahalleye de gidilmiştir. Kurt Şeyh'in mezarı halka- ziyarete açık bir şekilde bulunmaktadır. Alıntılarda anlatıldığı şekliyle mezarının başında Yazıcıoğlu Ali tarafından [Tarih-Âli Selçuk, 1424 (?) - 1436] aktarılan Kayı boyu damgasının bulunduğu tespit edilip fotoğraflanarak ekte sunulmuştur. Ayrıca mezarlık haziresinde yer alan Kurt Şeyh'in soyundan gelen Seyyid Şeyh Veli ve Ahmet Dede'ye ait mezarların (Ek: 7) zamanla kapatılarak kümbet şeklinde bir yapıya büründürüldüğü dikkat çekmiştir. Kırgız çadırı yapı şekli olarak da bilinen kümbet şeklindeki yapı Atabey (Hüsametdin) Çoban Bey'e ait olduğu düşünülen Merkez ilçedeki Atabey Gazi Camii yanında yer alan kümbet ile benzer yapıya sahiptir, kible yönünden ışık alan bir penceresi mevcut olup duvarları kalındır. Aynı şekilde fetihten görev alan alp başları-sancak beylerinin mezar yapılarıyla aynılık gösteren bir mezarın hazire ortasında bulunduğu (3 metre/üstü) görülmüştür (Ek: 8).

Kurt Şeyh'in soyundan gelen Molla Mehmet'in torunu, Kureyşi sülalesinden Hacı Sevim Özkan ile yapılan söyleşide kendisi Kurt Şeyh'in kerametlerinden bahsetmiştir. Araştırmamızla ilgili olan kısmında "Kurtların Hıdırellez'de Kurt Şeyh (Kurt Baba)'in etrafında gelip döndüklerini, şu an türbeye yakın Tekke Camii bahçesinde yer alan oluğa (oyuk taş) gelerek su içtiklerini, hiç kimseye zarar vermeden gittiklerini, kurtlara ait ayak izlerinin de halen oyuk taşta mevcut olduğunu" söylemiştir. Ayrıca bazı gecelerde

(mübarek sayılan geceler) türbeden Kur'an-ı Kerim okuma seslerinin geldiğini, oysaki o saatlerde o mevkide kimsenin bulunmadığını, bunun da şahitlerle kaim olduğunu söylemiştir. Kurt Şeyh'in soyundan gelen Ahmet Özkan ile yapılan söyleşide Özkan: Kurt Baba'nın zaviye etrafında duvar çevrelemek için kaya getirttiğini (Tekke kayası), bunun (yakın bir köydeki) köylüler tarafından geceleri hayvanların/öküzlerin (terli olmalarından bahisle) habersizce alınarak yapıldığı söylentilerinin yayıldığı, bunun üzerine konunun Kadı'ya intikal ettiği, Kadı'nın huzurunda Kurt Baba'nın mevcutta ön yüzü zaviye tarafına bakmayan kayalara dönerek " Dön Ey Kaya, Gelin Ya mübarekler" demesi üzerine kayaların hareket ettiği, Tekke kayasının bugünkü şekle geldiği, taşların döküldüğü rivayetini aktarmıştır. Özkan, Kurt Şeyh'in bulunduğu köyde birçok hayvan bulunmasına rağmen kurtların hiçbir hayvana ekleşmediği/saldırmadığı rivayetini de aktarmıştır. Ayrıca Özkan, Kurt Şeyh'in türbesinden alınan toprakla hayvanların iyileştiğini, özellikle Kurt Şeyh türbesine yakın yerde (ortada bulunan sancak beyi- alp başı mezarı olduğu düşünülen yer) çocukluğunda özellikle sedef hastalarının şifa için yıkandıklarını, çocukları olmayanların türbeyi ziyaret ettiklerini gördüğünü; birçok anlatının başta annesi Sevim Özkan ve komşuları tarafından müşahede edildiğini belirtmektedir.

Devrekâni ilçesinde medfun bulunan ve halen türbenin bulunduğu büyükçe mevkii Kurt Şeyh Mahallesi olarak geçen Seyyid Kurt Şeyh türbesi ve burayla ilgili rivayetler sözlü gelenek içerisinde anlatılıp günümüze kadar ulaşmıştır. Bu tür anlatılarda olağanüstülük, abartı yer yer görülse de gerçeklik payı mutlaka vardır. Kurtların oluktan süt/su içmeleri türbe etrafında dolanmaları, o beldenin hayvanlarına zarar vermemeleri, şifa bulmaya dönük rivayetler vb. gerçeğe bağlantılıdır. Bozkurtların doğum yapmadan önce doğum yapacağı yeri yiyecek ve su kaynaklarına göre tespit etmesi, zarar veren yerlerin sürü içinde bilinmesi, liderlik ve tam itaat prensipleri kurtlarda uygulama-hatırlama bilgilerinin varlığına delalettir.

Kurt Şeyh gibi büyük alperenlerin keramet sahibi olmaları, halkın bu şekilde inanmalarıyla bağlantılı olduğu gibi, ilimleriyle de bağlantılıdır. Zira her açıdan donanımlı olarak yetiştirilen, Anadolu'nun fethi ile görevlendirilen Yesevi öğretilerini benimsemiş bu büyük zatlar ilim ehli insanlar olup gerektiğinde alp olup çarpışmışlar, gerektiğinde ise ilim ehli olmaları hasebiyle tıp, astronomi, imar ve iskân gibi birçok konuda maharetlerini sergilemişlerdir. Kurt Şeyh başta olmak üzere, keramet sahibi alperenler başlıca bir araştırmanın konusu olmalıdır.

Araştırmacı Hiçyılmaz (n.d.), Civelekoğlu konağında Kurt başının sembolize edildiği kapı menteşesi (Yaltkaya köyü, Hemşin) hakkında bilgi vermektedir (Ek:9) Buna benzer olduğu düşünülen bir menteşe şekli ilimiz Sinan Bey mevkiinde Tahir Bey konağında (Ek:10) bulunmaktadır. Diğer konaklarda da bu menteşe şeklinin varlığı saha araştırmalarında da kaynak kişiler tarafından dile getirilse de yerinde tespit edilememiştir.

Bozkurtlar

Kastamonu'da kurtlarla ilgili anlatı ve inanışlar günümüzde -kısmen azalsa da- varlığını devam ettirmektedir. Türk medeniyetiyle yoğrulmuş, Anadolu'nun fethi sonrası uç beyliği olarak "İlay-ı Kelimetullah" mefkûresiyle gazâ ve fetih hareketlerinde bulunan Kastamonulu Türkler yapıları gereği -Türkistan coğrafyasındaki gibi- kurtlara ayrı bir

değer vermişlerdir. Burada öne çıkan ise bozkurtlardır. Bozkurtlar azametlidir, sadıktır, törelidir, ahde vefalıdır.

Bozkurt “gökbörü” değildir, kara kurt veya canavar da değildir. Bozkurt liderdir, yol başçıdır. Sürünün yiyeceği dahil her bir ihtiyacını düşünen, yem olarak seçtiği hayvanlara bile belli prensipler doğrutusunda davranan, yemini ailesi ve yaşlı olan kurtlarla paylaşandır. Bu açıdan özellikle keramet sahibi olan (evliya vb.) kişilerle bir bağı bulunan kurtlar “Bozkurtlar” olsa gerektir.

GEYİKLER İLE İLGİLİ İNANIŞLAR

Geyikler ile ilgili inanışlarda öne çıkan en önemli detay geyiklerin dinî mekânlarla ve dolayısıyla manevi kimliği olan kişilerle olan bağlantılarıdır. Günümüzde Duha Türkleri (Tuva Cumhuriyeti) halen Ren geyiklerini beslemekte ve hem sosyal yaşantılarında hem de ekonomik faaliyetlerinde kullanmaktadırlar. Özellikle taşımacılık sahasında, bölgenin engebeli olması nedeniyle, Ren geyiklerinin önemli olduğu görülmektedir. Bu duruma benzer şekilde geyiklerin dayanıklılıkları dolayısıyla Türklerin Kastamonu’ya ilk gelişleri ve fethin tamamlanması süreçlerinde cami, tekke inşaatlarında çalıştırıldığı hem tarihi kaynaklardan hem de kaynak kişilerden öğrenilmektedir. Dolayısıyla Türk milletinin ahde vefası bu “iyiliksever” hayvanı gönül dünyalarında güzide bir yerde konumlandırmalarına vesile olmuştur. Ayrıca eski inançlarından gelen ve İslam’ın özülüyle çelişmeyecek şekilde devam ettirdikleri inanışları da bunda etkilidir. Örneğin ölen geyik boynuzlarının (ihtişamlı olanlarının) türbe girişlerine (Benli Sultan türbesi, Ek:12) evlerin avlu girişlerine ve evlerin kible tarafında (?) çatı altına takılması, uğur ve mutluluk getirdiklerine inanılarak kilimlerde gelin motifi ile birlikte bulundurulması bunlardan sadece birkaçıdır.

Geyikli Baba, Geyikli camii, Geyikli tepesi gibi isimlendirmeler Anadolu coğrafyasında olduğu gibi Kastamonu’da da yaygındır. Dede Korkut destanı incelendiğinde geyiğin, doğduklarında beşik kertmesi yapılan ancak birbirlerinden henüz haberi olmayan Bamsı Beyrek ile Banı Çiçek’i bir araya getirdiği belirtilmektedir (Ergin, 1969). Cengiz Aytmatov’un “Beyaz Gemi” romanında “Maral Ana” geyiktir. Kırgızlar geyiği çocukları düşmandan koruyup besleyen ve soyun ata-anası “maral ana” olarak kabul etmektedirler (Özcan, 2006).

Dalkesen (2015), geyik ve manevi kişiliğin birlikteliğini Orhan Bey dönemine ait olan “Geyikli Baba” hikâyesi ile aktarmaktadır: Dalkesen “Kutbü’l-Arifin Şeyh Geyikli Baba Hoy’dan gelmişdir. Ulu geyiğe binüp gelmişdir” diyerek fetihde bulunan Geyikli Baba’nın ulu geyik üzerinde geldiği anlatısına atıfta bulunmuştur. Görüldüğu üzere Kastamonu’nun Devrekâni ilçesinde anlatılan “Kurt Şeyh” hikâyesinde kurda binerek gelme hikâyesine benzer bir hikâye görülmektedir. Geyiklerin manevi kişiler ile birlikteliği yanında manevi mekânlara müdahalesi de anlatı ve inanışlarda kendisini göstermektedir. Tosya ilçemizde bulunan Geyikli Camii’nin yapım hikâyesi buna güzel bir örnektir. “Efsaneye göre Şarakman köyünde bir cami yapılmak istenir. Bu sebeple ağaçları getirilip yığılır. Ertesi sabah yığılan ağaçların karşı tarafa taşındığu görülür. Köylüler bu ağaçların geyikler tarafından taşındığına inandığından caminin adına Geyikli Cami dendiği rivayet edilir” (Tanrısever vd., 2019).

Kastamonu’da bulunan Hepkebirler Camii önünden davulcular geçerken (düğünlerde) davullarını çalmazlar. Zira davul deridendir, Kur’an-ı Kerim’de geyik derisine yazılmıştır. Bu yüzden korkularından davul çalamazlar (Tanrısever vd., 2019).

İhsangazi Haracoğlu türbesindeki dibek taşının geyikler tarafından taşınarak getirilmesi, Mahmut Bey Pınarbaşı Geyikli Camii’nin yapımında halk tarafından yapılan yerin geyikler tarafından değiştirilmesi, Tosya Şeyh İsmail Rumî tekkesi ve hamamının geyikler yardımıyla bir gecede yapılması, Kasaba köyü Mahmut Bey Camii ve Benli Sultan külliyesinin yapımında geyiklerin yardımcı olmasına (Tanrısever vd., 2019) ait hikâyeler geyiklerin dinî mekânlar ve şahsiyetlerle olan bağlantılarını anlatan hikâyelerdir. Bu hikâyeler ile bağlantılı olarak Kastamonu Merkez ilçe Benli Sultan türbesi, Çevkani Camii (?), İhsangazi Haracoğlu (Ek:13), Taşköprü Abdal Hasan türbesi (Ek:14), Taşköprü Yavaşca Sultan türbesinde (Ek: 15) girişlerde geyik boynuzlarının bulunması bu hayvanları unutmama, ahde vefa noktasında olsa gerektir. Türkler geyikleri taşımacılıkta kullanmışlardır. Anlatılardaki yer yer abartı kısımlardan bazıları, keramet sahibi şahsiyetlerle (şeyhler, alperenler vb.) geyiklerin bir gecede tekke veya camiye yapmaları, ya da sabah ezanından önce caminin yerine müdahale ederek değiştirmeleri gibi kısımlardır. Abartı olsa da cami yerini değiştirmenin kible yönüyle bağlantılı olabileceği düşünülebilir. Zira o dönemlerde yer tespiti kolay değildir. Türklere ait hikâye ya da efsanelerin gerçek yönleri de vardır. Önceki yer ile değiştirilen yerin konumu bilinse -kible yönü ile ilgili olarak- gerçeklik payı ortaya çıkacaktır. Geyiklerin eğitilebilir hayvanlar olmaları ve günümüzde yetiştirilmeleri ve eğitimlerine dönük yapılan başarılı çalışmalar geyiklerin müdahalesi ile ilgili hususlardaki gerçekliği düşündürmektedir.

Benli Sultan külliyesinin son şeyhi ile akraba olan ve Benli Sultan mevkiinde büyüyen Nurettin Şöy’ün anlattıkları geyik inanışlarıyla ilgili önemli bilgiler içermektedir. Şöy, “Benli Sultan bölgeye ilk geldiğinde geceleri geyikler tekkenin inşaatı için ağaçları taşımaktadır. Köyde yaşayanlar Benli Sultan’ın geceleri öküzlerini çalarak ağaçları taşıdığını düşünürler ve bu hususu kadıya şikâyet ederler. Yapılan tahkikatta öküzlerin değil geyiklerin ağaçları taşıdığı tespit edilir. Bir başka rivayete göre geyikler türbenin yapımına yardımcı olurken, köyün öküzleri geyikleri kovalar ve onlara zarar verir. Bunu gören köy halkı ise hiçbir şekilde duruma müdahale etmez. Bunun üzerine evliya da beddua ederek “Öküzünüz çift olmasın” der. Rivayet odur ki o günden sonra türbenin bulunduğu köyde hiç kimsenin iki öküzü olmaz. “Biri varken diğerini alanın öküzlerinden biri muhakkak ölür” şeklindeki bir anlatının da (Tanrısever vd., 2019) bulunması Şöy’ün aktarımını desteklemektedir. Şöy, geyiklerin bu yardımlarına hürmeten geyik boynuzlarının türbede bulunduğunu, bu boynuzların ölmüş geyiklere ait olduğunu, hiçbir şekilde geyik vurmanın söz konusu olmadığını söylemektedir.

Nurettin Şöy, geyiklere kutsiyet atfedilmesi ile ilgili rivayetleri de aktarmaktadır. Görevde bulunduğu Taşköprü Elekdağı mevkiinde köy muhtarının “Geyiği gördüm, nişan aldım tam tetiğe basacağım esnada geyik gözümün önünden siliniverdi. Bu durum 3 kez tekrarlandı, o günden beri geyiğe nişan almam, tövbe ettim” dediğini aktarmaktadır. Aynı şekilde avcı olan arkadaşının “Azdavay’da [2018-2019 yılları (?)] bir kişinin kızıl geyik vurduğunu, sonunun iyi gelmeyerek hatırı sayılır bir görevden azledildiğini ve normal bir personel olarak görevine devam ettiğini” kendisine anlattığını bildirmektedir.

Nurettin Şöy “Kastamonu merkezde Geyikli köyü bulunduğu burada medfun bulunan evliyanın ise Benli Sultan’ın kardeşi olduğu rivayet edilmektedir. Merkeze bağlı Terzi köyünde bulunan Adil Bey türbesi geyikler tarafından ziyaret edilirmiş. Hatta türbenin taşlarının geyikler tarafından yalandığı ve taşlarda buna dair izlerin olduğu söylenir. Benli Sultan türbesinin türbedarı Ziya dedem “Geyik gelir seke seke” şeklinde başlayan bir ilahi söylemekteydi. Ayrıca 70-80’li yıllarda ağaçtan evlerin girişinde geyik boynuzları bulunurdu. Bu güç sahibi olmakla bağlantılıydı” sözleriyle duyduğu rivayet ve görüşlerini dile getirmektedir. Burada Benli Sultan’ın evliya (?) kardeşinin köyünün bulunduğu yere “Geyikli” denmesi Adil Bey türbesinin geyikler tarafından ziyaret edilmesi, türbe taşlarının geyikler tarafından yalanması dinî kişilik- geyik bağlantısını akla getirmektedir. Geyiklerin ilahilere konu olması ise İşlam öncesi “gök ehililik-kutsiyet” atfedilen geyiklere yönelik inanışların İşlam’ın özüyle çelişmeyecek şekilde devam ettiğinin göstergesidir.

SONUÇ

Kastamonu Anadolu’nun fethinin başlangıcı olan 1071 yılındaki Malazgirt zaferi sonrası (yaklaşık 13 yıl sonra) Karatekin Bey tarafından fethedilmiştir. Dolayısıyla Anadolu’ya gelen ilk Türklerin yerleşim yerlerinden birisi ve uç beyliği olması hasebiyle önemli bir yerleşim yeridir. Kastamonu’da yaşayan kültür ve inanışlar kullanılan Türkçe halen özünü korumaktadır. Makalemize konu olan kurt ve geyik inanışları ile ilgili araştırmalarda edindiğimiz izlenim de bu yöndedir. Her ne kadar asırların yıpratıcılığı, restorasyon çalışmaları zaman içinde bazı değişiklikleri türbe vb. yerlerde meydana getirirse de bulunan izler, rivayet/anlatılar Türkistan coğrafyasıyla benzerdir.

Saha araştırmaları ve kaynak kişilerle yapılan söyleşilerden elde edilen veriler Kastamonu’da kurt ve geyik inanışlarının eskiye nazaran yer yer unutulmaya yüz tutsa da halen varlığını koruduğunu göstermektedir. Tarihi süreçte kutsiyet atfedilen mekânlar ve şahışlar ile bağlantılı olan anlatılarda abartma olsa da gerçeklik payının varlığını düşündürücü birçok öge mevcuttur.

Kastamonu’da kurt ve geyik inanışlarının devamının sağlanmasında doğadaki kaya vb. alanların korunması ile birlikte restorasyon çalışmaları da önemlidir. Restorasyon çalışmalarında yenileme yapılan yerde öncesinde var olan işaret, damgalar ile geyik boynuzları gibi nesnelere muhafaza edilmelidir. Ayrıca eski yer isimleri (Kurt kayası, kurt kaya vb.) korunmalıdır. Bu yerler ve tarihi şahsiyetler, kurt ve geyik inanışlarıyla ilgili anlatılar masal anlatıcılığı gibi belli bir sistem içinde Halk Eğitim merkezi kursları vb. yollarla sistemli hale getirilmeli, tarihi mekânlara başta öğrencilerle olmak üzere ziyaretler sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Eserler

- Aslan, N. (2010). Kurt motifinin Türk menşee efsanelerindeki anlamı üzerine. *Milli Folklor*, 22(87), 72-77.
- Banarlı, N. S. (1971). *Resimli Türk edebiyatı tarihi*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Çiftçi, F. (2018). *Kastamonu camileri-türbeleri ve diğer tarihi eserler II (İlçeler)*. Kastamonu Belediye Başkanlığı.

- Dalkesen, N. (2015). Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk kültüründe geyik kültü. *Milli Folklor*, 27(106), 58-69.
- Durmuş, İ. (2007). Arkeolojik kalıntı, buluntu ve yazılı belgelere göre Köl Tigin-Bilge Kağan anıtlıkları ve bu anıtlıklardaki Türk kültür unsurları. *Gazi Türkiyat*, 1(1), 35-77.
- Ergin, M. (1969). *Dede Korkut kitabı*. MEB Devlet Kitapları.
- Ergin, M. (2009). *Orhun abideleri*. Boğaziçi Yayınları.
- Gömeç, S. (2002). Kök börtüler ve arslanlar. *Türk Tarihi*, Şubat 2002, 42-47.
- Günay, Ü., & Güngör, H. (1997). *Başlangıçtan günümüze Türklerin dinî tarihi*. Ocak Yayınları.
- Kalafat, Y. (2000). *Güney Kafkasya-Sosyal antropoloji araştırmaları*. ASAM.
- Kanay, Z., Arslan, R., & Oruç, Ş. E. (2017). Diyarbakır Surlarında ve Ulu Camii'de bulunan geyik figürleri üzerine. *Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi*, 8(2), 327-334.
- Köksel, B. (1994). *Gaziantep efsanelerinde şekil değiştirme motifi üzerinde*. III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni (Sempozyumu). Adana.
- Mandaloğlu, M. (2013). Türk mitolojisinden Anadolu'ya taşınan kültür: Geyik motifi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(27), 382-391.
- Özcan, T. (2006). *Tarihî Roman vadisinde Aytmatov'un beyaz gemi adlı romanının çözümlenmesi*. II. Kayseri ve Yöresi Kültür Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni. Kayseri.
- Özönder, B. S. (1999). *Türkler ne zaman bir millet idi? Kök Araştırmaları*, Güz 1999, 65-92.
- Sayın Alsan, Ş., & Akın, S. (2020). Türk kültür ve sanatında geyik sembolizmi. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 45, 215-226. <https://doi.org/10.7816/ulakbilge-08-45-08>
- Tanrısever, C., Pamukçu, H., & Saraç, Ö. (2019). *Kastamonu efsaneleri*. Detay Yayıncılık.
- Uçar, Z. (2014). Türk kültüründe geyik ve geyikli baba üzerine gözlemler. *Kültür Evreni Dergisi*, 21, 129-145.
- Yakupoğlu, C. (2009). *Kuzeybatı Anadolu'nun sosyo ekonomik tarihi (Kastamonu-Sinop-Çankırı-Bolu) XIII-XV. Yüzyıllar*. Gazi Kitabevi.
- Yazıcıoğlu Ali. *Tarih-i Âli Selçuk*. 15.yy

İnternet Kaynakları

- AA. (2019). *İssiz ormanlarda geyikleriyle yaşayan Türkler: Dukhalar*. TRTHABER. <https://www.trthaber.com/haber/yasam/issiz-ormanlarda-geyikleriyle-yasayan-turkler-dukhalar-409472.html>
- Abayın, A. (2018). *Kurt cinslerinin avlanma biçimleri ve töreleri*. Açıksoz Gazetesi. <https://www.aciksozgazetesi.com/turklerde-kurt-ile-ilgili-inanislar.html>
- Güzelarslan, Ö. (2022), *Seyyid Kurtşeyh Dede ve Devrekâni*. Haberini Oku. <https://www.haberinioku.com/yazarlar/onder-guzelarslan/seyyid-kurtseyh-dede-ve-devrek-ni/28642/>

Hiçyılmaz, M. Ü. (n.d.). *Rize'nin doğu bölgesinde petroglifler, piktogramlar ve damgalar*. Rize Araştırmaları Vakfı. <http://revak.org.tr/urunler/rizenin-dogu-bolgesinde-petroglifler-piktogramlar-ve-damgalar/87>

Kabulgan. (n.d.). Türkçenin Diriliş Hareketi. <https://www.turkcenindirilisi.com/sozluk/kabulgan-s162875.html>

Kişisel Görüşmeler

Bekiroğlu, şerife: Kuzyaka Emirler köyü, Merkez/Kastamonu (1915?-2013)

Çalışkan, İbrahim: Kuzyaka Karazkuz köyü, Merkez/Kastamonu

Doğancalı, Kenan: Kuzyaka Karakuz köyü, Merkez/Kastamonu

Özkan, Ahmet: Kurt şeyh Mahallesi, Devrekâni/Kastamonu

Özkan, Sevim: Kurt şeyh Mahallesi, Devrekâni/Kastamonu

şöy, Nurettin: Ahlat köyü, Benli Sultan Mahallesi, Merkez/Kastamonu

Tüfekci, Ahmet Faruk: Tüfekci köyü, Daday/Kastamonu

EKLER

Ek 1. Kurt kayası, Kastamonu Merkez ilçe Kuzyaka Marzuklar mevki (kurt izi olduğu söylenen kısım okla gösterilmiştir) [Fotoğraf: Ahmet Bekaroğlu].

Ek 2. Kastamonu Merkez ilçe, Kuzyaka Karakuz köyü camii tavan süslemesi, köşelerde kurt dişi motifi olduğu düşünölen şekiller (Fotoğraf: Ahmet Bekaroğlu).

Ek 3. Kurt Şeyh türbesi içinde medfun bulunan Seyyid Kurt Şeyh'e ait mezar/sanduka (Fotoğraf: Ahmet Bekaroğlu-Halit Özden).

Ek 4. Seyyid Kurt Şeyh'e ait Seyyid olduğunu gösterir belge (Fotoğraf: Ahmet Bekaroğlu-Halit Özden).

Ek 5. Seyyid Kurt Şeyh'in mezarı başında Yazıcıoğlu Ali tarafından (15.yy) aktarılan Kayı boyu damgası ile aynılık gösteren Kayı boyu damgası (Fotoğraf: Ahmet Bekaroğlu-Halit Özden).

Ek 6. Kurt Şeyh Türbesi mevki, Tekke Camii önünde yer alan kurtların Hıdrellez gibi sayılı günlerde süt içtikleri oluk ve olukta kurtlara ait olduğu (Hacı Sevim Özkan) belirtilen ayak izleri (sağdaki resim) [Fotoğraf: Ahmet Bekaroğlu-Halit Özden].

Ek 7. Seyyid Şeyh Veli ve Ahmet Dede kabirlerinin bulunduğu türbe [kümbet (?), Fotoğraf: Ahmet Bekaroğlu-Halit Özden].

Ek 8. Seyyid Kurt Şeyh türbesi yanı Alp Başı/Sancak Beyine ait olduğu düşünölen mezar (Fotoğraf: Ahmet Bekaroğlu-Halit Özden).

Ek 9. Civelekoğlu konağında Kurt başının sembolize edildiği kapı menteşesi, Yaltkaya köyü, Hemşin (Hiçyılmaz, n.d.).

Ek 10. Tahir Bey konağı kapısı kurt başı figürlü olduğu düşünölen mekanizma- sağ tarafa doğru baş ve sağlı sollu gözler- (Fotoğraf: Ahmet Bekaroğlu).

Ek 11. Seyyid Kurt Şeyh türbesi girişi (Fotoğraf: Ahmet Bekaroğlu-Halit Özden).

Ek 12. Benli Sultan Külliyesi türbe önu geyik boynuzları (Fotoğraf: Nurettin ŞÖY arşivi).

Ek 13. Haraçoğlu Türbesi girişi, İhsangazi ilçesi Kastamonu (Fotoğraf: Rifat Çakır, Memleket37 kanalı).

Ek 14. Taşköprü Abdal Hasan Türbesi girişi (Fotoğraf: Rıfat Çakır, Memleket37 kanalı).

Ek 15. Taşköprü Yavaşca Sultan türbesi girişi (Fotoğraf: Rıfat Çakır, Memleket37 kanalı).